

УДК 339.9:331.556

DOI: 10.32342/2074-5354-2018-2-49-11

І.С. ШКУРА,

кандидат економічних наук, доцент
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)

Т.О. ЩЕРБІНІНА,

магістрант Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)

ОЦІНКА СТАНУ ТРУДОВОЇ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

У статті проаналізовано масштаби, динаміку та структуру міграційних потоків з України. Зосереджено увагу на динаміці чисельності трудових мігрантів за віковою структурою, країнами перебування, місцем проживання та за територіальними зонами в період з 2010 по 2017 рр. Результати аналізу дозволяють дійти висновку, що Україна втрачає людський потенціал через трудову міжнародну міграцію. Лише за умов подолання несприятливих економічних, політичних та соціальних чинників, проведення зваженої міграційної політики у державі можливе подолання негативних наслідків міграційного руху населення України.

Ключові слова: міжнародна міграція, міграційні процеси, структура міграційного потоку, трудові мігранти.

В статье проанализированы масштабы, динамика и структура миграционных потоков из Украины. Внимание сосредоточено на динамике численности трудовых мигрантов по возрастной структуре, странам пребывания, месту жительства и по территориальным зонам в период с 2010 по 2017 гг. Результаты анализа позволяют сделать вывод, что Украина теряет человеческий потенциал из-за трудовой международной миграции. Только при условии преодоления неблагоприятных экономических, политических и социальных факторов, проведения взвешенной миграционной политики в государстве возможно преодоление негативных последствий миграционного движения населения Украины.

Ключевые слова: международная миграция, миграционные процессы, структура миграционного потока, трудовые мигранты.

Вступ. Неможливо уявити розвиток світової економіки ХХІ ст. без глобалізації, що виявляється у вільному переливанні капіталів, матеріальних і трудових ресурсів. Глобалізація виробництва, посилення взаємозалежності національних економік, а також виникнення та постійний розвиток міжнародного ринку праці, що охоплює потоки трудових ресурсів, які перетинають національні кордони, призводять до трудової міграції громадян України.

На сьогоднішній день, беручи до уваги соціально-демографічну ситуацію, економічні процеси, конфлікт на сході

країни, слід очікувати ще більшої активізації міграційних процесів і, як результат, вибуття робочої сили за межі країни. Через вищезазначене дослідження процесів трудової міграції є вкрай актуальним.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Дослідженнями проблем трудової міжнародної міграції українців займалися провідні вітчизняні науковці, зокрема, Б.П. Дмитрук, А.О. Надточій, І.О. Романенко, З.В. Смутчак [1-4]. Слід зауважити, що далеко не всі актуальні питання міграційних процесів в Україні стали об'єктом вивчення, зокрема слід приділити належну увагу оцінці

стану трудової міжнародної міграції українців з точки зору її динаміки та структури.

Слід відзначити, що ця проблема недостатньо досліджується вітчизняними вченими, незважаючи на її актуальність для українських громадян. Необхідно акцентувати увагу на дослідженні масштабів та динаміки трудової міжнародної міграції українців, структурі міграційних потоків в Україні та оцінити наслідки трудової міжнародної міграції для України.

Мега статті полягає у дослідженні динаміки та структури міграційних потоків в Україні для проведення комплексної оцінки стану трудової міжнародної міграції українців.

Основна частина. У сучасну епоху великих трансформацій та розвитку національних економік багатьох країн світу трудова міжнародна міграція з кожним роком набирає обертів. Останнім часом сотні мільйонів людей покидають рідні домівки і долають тисячі кілометрів у пошуках кращого життя. У 2017 р. у доповіді ООН повідомлялось, що загальна кількість міжнародних мігрантів у світі становить 258 млн осіб (3,4% світового населення) [5]. До 2050 р. чисельність міжнародних мігрантів може зрости до 405 млн осіб [1].

Основними чинниками, за яких трудова міграція зростає щороку, є значний розрив у рівнях оплати праці в Україні та зарубіжних країнах, відсталість від європейських стандартів, обмеження можливості

офіційного працевлаштування, відсутність належного рівня життя та забезпечення потреб відтворення робочої сили працівника.

Україна входить до десятки країн з найшвидшим скороченням населення. За прогнозом ООН, до 2050 р. населення Європи різко скоротиться. Населення Болгарії, Латвії, Молдови, України, Хорватії, Литви, Румунії, Сербії, Польщі та Угорщини, як оцінюють, скоротиться більше ніж на 15%. Тобто в основному це країни Східної Європи (з кількома в Центральній і Північній Європі) [5] (рис. 1). Міграційні процеси, що відбуваються в Україні, не сприяють подоланню зазначеної загрози.

У табл. 1 наведено кількість прибулих та вибулих у період 2010 – 2017 рр. по Україні [6]. У 2012 р. спостерігається різке збільшення кількості іммігрантів до країни. Це були переважно вихідці з Росії, які переїхали жити до України. Наступна група іммігрантів – власне українці, які шукали кращого життя в країні східного сусіда, але вирішили повернутися. До іншої групи іммігрантів належать громадяни США та країн Західної Європи, які привозили своїх співробітників у зв'язку з виходом на національний ринок великої кількості іноземних компаній, а також представництв міжнародних організацій [7]. Зростання кількості вибулих з України мешканців також відбувається з 2013 р., що обумовлено початком політичної нестабільності в країні.

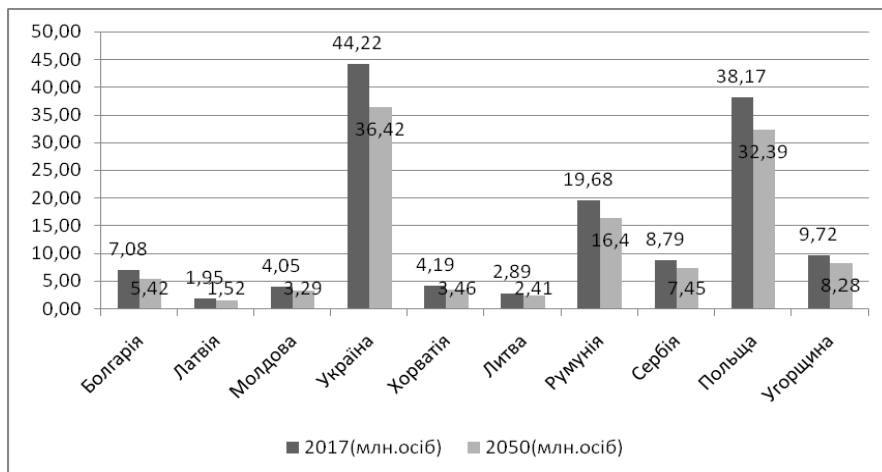

Рис. 1. Динаміка чисельності населення країн з найшвидшим скороченням населення.

Складено за даними [5]

Таблиця 1

Кількість міжнародних мігрантів до (з) України у 2010–2017 рр., млн осіб

Кількість мігрантів	Рік							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Прибулих	30810	31684	76361	54100	42698	30659	14311	28360
Вибулих	14677	14588	14517	22187	21599	21409	6465	20234

Складено за даними [6, 8].

За даними Держстату до 2012 р. спостерігалось зростання іммігрантів до України, а в період з 2013 по 2015 рр. цей показник зменшувався порівняно з попереднім роком, що обумовлено погіршенням соціально-економічної та політичної ситуації в країні.

Структуру міграційних потоків за країнами в'їзду та виїзду до (з) України у 2010–2017 рр. наведено у табл. 2,3.

Найбільша кількість мігрантів приїжджає до України з країн Азії та Європи, причому динамічна структура змінюється кожні два роки: то переважає кількість мігрантів з Європи, то з Азії. Останнім часом зростає питома вага мігрантів з країн Африки.

Щодо емігрантів-українців, то за аналізований період пріоритетний напрям виїзду з України – це країни Європи за винятком 2015 та 2017 рр., коли більша частка українців виїжджала до країн Азії (табл. 3).

Оскільки масштаби трудової міграції кожного року змінюються, то змінюють-

ся і чисельність, регіональне розміщення, структура та динаміка населення України.

У табл. 4 наведено показники, які характеризують динаміку чисельності трудових мігрантів за віковою структурою за період 2015 – 2017 рр.

Більшість трудових мігрантів віком 25–49 років – це той вік, коли особи вже мають певний досвід роботи та кваліфікацію і, що не менш важливо, зберігають високий рівень працездатності [4].

Звернемо увагу на те, що чоловіки раніше починають залучатися до трудової міграції, а саме з 25-річного віку, у той час як жінки – з 35-річного (рис. 2). Натомість, якщо чоловіки по досягненні 50-річного віку різко знижують міграційну активність, то серед жінок і в передпенсійному та молодшому пенсійному віці спостерігається доволі високий рівень участі у трудових міграціях. Причиною цього є те, що мігранти-чоловіки зайняті переважно важкою фізичною працею, тоді як жінки – роботами, які не потребують значних фізичних зусиль [4].

Таблиця 2

Кількість міждержавних мігрантів до України за країнами в'їзду у 2010–2017 рр.

Кількість прибулих	Рік							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Усього	30810	31684	76361	54100	42698	30659	14311	28360
З країн Європи	20845	21385	26833	23408	21219	14935	5589	8788
З країн Америки	881	912	2232	1698	1106	932	371	931
З країн Азії	8776	9076	39309	24322	16874	11529	6083	13993
З країн Африки	282	287	7949	4640	3480	3233	2260	4615
З країн Австралії та Океанії	26	24	38	32	19	30	8	33

Складено авторами за даними [8].

Таблиця 3

Кількість міждержавних мігрантів з України за країнами виїзду у 2010–2017 рр.

Кількість вибулих	Рік							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Усього	14677	14588	14517	22187	21599	21409	6465	20234
До країн Європи	11314	10173	9766	10594	9411	8874	3027	6337
До країн Америки	1136	1228	890	1041	1784	1694	1002	2024
До країн Азії	2178	3060	3568	9203	9024	9550	2110	9369
До країн Африки	25	111	268	1338	1354	1262	319	2485
До країн Австралії та Океанії	24	16	25	11	26	29	7	19

Складено авторами за даними [8].

Таблиця 4

Кількість трудових мігрантів за віковими групами, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2015–2017 рр.

Кількість трудових мігрантів, усього, тис. осіб	Усього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
		1303,3	385,8	917,5	663,5
У тому числі за віковими групами, % до підсумку					
15–24 роки	12,8	9,4	14,2	10,5	15,2
25–29 років	14,4	8,0	17,0	15,1	13,6
30–34 роки	14,1	9,5	16,0	15,6	12,6
35–39 років	12,0	11,0	12,4	14,0	9,9
40–49 років	26,3	31,7	24,0	26,0	26,6
50–59 років	18,2	26,7	14,7	17,1	19,3
60–70 років	2,2	3,7	1,7	1,7	2,8

Складено за даними [8].

Аналіз кількості трудових мігрантів за досліджуваний період засвідчив, що загальний обсяг трудових мігрантів становить 1,3 млн осіб. Серед працюючих за кордоном кількісно переважають чоловіки – 917,5 тис. осіб, тоді як кількість жінок – 385,8 тис. осіб. Ми спостерігаємо зменшення частки трудових міграцій у віці 60–70 років – 2,2%. Поряд із цим найбільшу частку трудових міграцій можна виділити у мігрантів віком від 40 до 49 років серед всіх категорій населення – 26,3%. Частка населення передпенсійного віку (50–59 років) становить 18,2% серед усіх категорій населення, що більше, ніж частка населення

у середніх вікових групах (25–29 років – 14,4%; 30–34 роки – 14,1%; 35–39 років – 12%).

Серед трудових мігрантів за країнами перебування за 2015–2017 рр. перше місце посіла Польща, друге – Російська Федерація, третє – Італія, а четверте – Чеська Республіка. Серед мігрантів у Польщі та Італії переважають жінки. У Росії та Чеській Республіці, навпаки, – чоловіки (табл. 5).

Щодо місця проживання, то кількість мігрантів у міських поселеннях (50,9%) несуттєво переважає кількість мігрантів, що проживають у сільській місцевості (49,1%) (рис. 3).

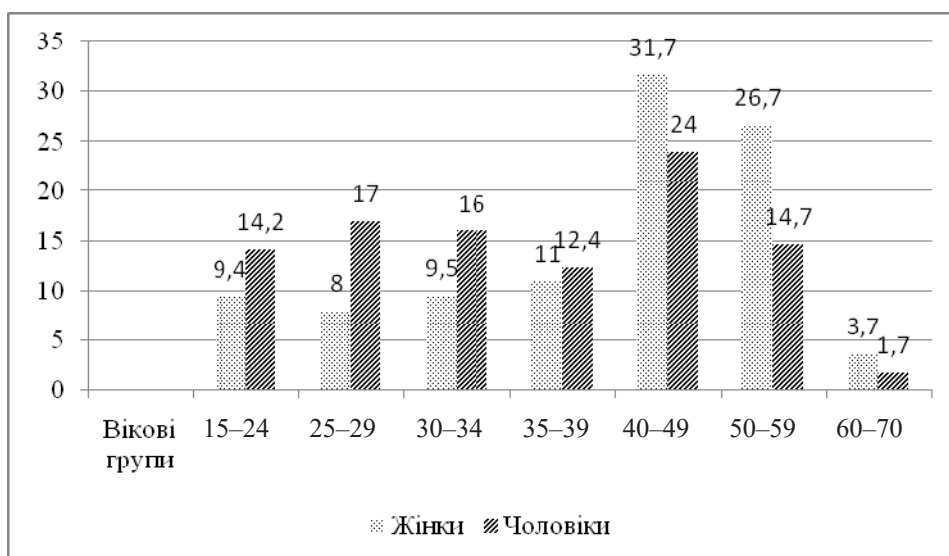

Рис. 2. Чисельність трудових мігрантів за віковою структурою, 2015–2017 рр., тис. осіб.
Складено за даними [8].

Таблиця 5

Кількість трудових мігрантів за країнами перебування, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2015–2017 рр.

Кількість трудових мігрантів, тис. осіб	Усього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
	1303,3	385,8	917,5	663,5	639,8
У тому числі за країнами перебування, %					
Польща	38,9	42,6	37,3	38,3	39,5
Російська Федерація	26,3	15,1	31,0	33,0	19,3
Італія	11,3	27,0	4,7	7,3	15,4
Чеська Республіка	9,4	6,2	10,7	5,2	13,7
Сполучені Штати Америки	1,8	–	2,6	3,5	–
Білорусь	1,7	0,8	2,1	0,9	2,6
Португалія	1,6	0,4	2,0	2,1	1,0
Угорщина	1,3	0,9	1,5	1,2	1,5
Ізраїль	1,1	0,6	1,3	1,9	0,2
Фінляндія	1,0	0,8	1,1	0,8	1,3
Німеччина	0,8	0,5	0,9	1,1	0,4
Інші країни	4,8	5,1	4,8	4,7	5,1

Складено за даними [8].

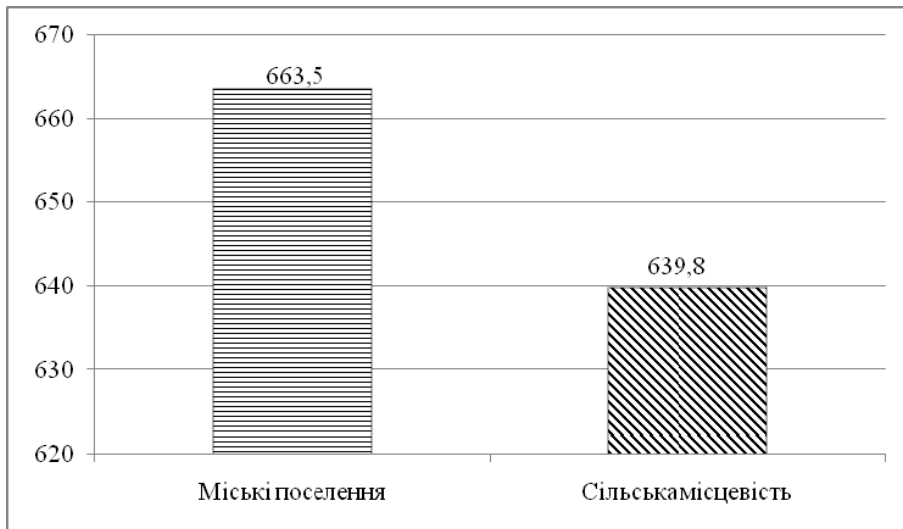

Рис. 3. Структура кількості трудових мігрантів за місцем проживання, 2015–2017 рр., тис. осіб.

Складено за даними [8]

Аналіз структури трудових мігрантів за країнами перебування та категоріями свідчить (табл. 6) про таке. Серед категорій мігрантів переважають короткострокові трудові мігранти (48,4%), і це в основному мігранти, які перебували у Польщі. Кількість трудових мігрантів, які повернулися до України складає 43,1% (найбільше з Російської Федерації), а частка працівників-мігрантів, які працювали за кордоном 12 місяців і більше, становила 8,34% (переважно в Італії).

За результатами дослідження територіальної структури міжнародних міграційних процесів спостерігається велика кількість трудових мігрантів із Заходу (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області) за всіма країнами перебування – 69,4%. Трудові мігранти з економічної зони Сходу (до якої відносимо Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Луганську, Харківську області) складають 6,8%, з Півночі (Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська області та м. Київ) – 6%, з Центру (Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області) – 9,2%, а з Півдня (Миколаївська, Одеська, Херсонська області) – 8,6% (рис. 4).

Отже, міжнародну трудову міграцію можна охарактеризувати таким чином:

- трудова міграція за віковою структурою більш поширена серед чоловіків;
- серед категорій мігрантів переважають короткострокові трудові мігранти;
- найпопулярнішими країнами призначення вітчизняної робочої сили є Польща, Російська Федерація, Італія та Чеська Республіка;

– спостерігається нерівномірність розвитку регіонів України, що впливає на міграційні потоки (на Заході до трудових міграцій залучено майже 70% економічно активного населення, тоді як в інших регіонах – менше 10%).

Таким чином, проаналізувавши міграційний рух населення України, можна зробити висновок, що Україна продовжує втрачати населення в результаті виїзду за кордон. Це пояснюється сукупністю факторів – несприятливих умов всередині країни, які спонукають населення емігрувати. Зокрема економічний фактор (низький рівень оплати праці, інфляція), політична нестабільність, корумпованість усіх гілок влади, відсутність культури виконання законів, безвідповідальність вищих посадових осіб органів державної влади, недіючі правові механізми захисту

Таблиця 6

Кількість трудових мігрантів за країнами перебування та категоріями мігрантів, 2015–2017 рр.

Кількість трудових мігрантів, тис. осіб	Усього	У тому числі за категоріями		
		Трудові мігранти, які повернулися до України	Короткострокові трудові мігранти	Працівники-емігранти
	1303,3	562,8	631,8	108,7
У тому числі за країнами перебування, %				
Польща	38,9	36,2	45,2	16,0
Російська Федерація	26,3	35,4	20,9	9,8
Італія	11,3	8,5	8,1	44,1
Чеська Республіка	9,4	7,3	12,1	4,8
Сполучені Штати Америки	1,8	0,9	2,1	4,4
Білорусь	1,7	1,9	1,9	–
Португалія	1,6	2,4	0,2	5,2
Угорщина	1,3	0,6	2,0	0,6
Ізраїль	1,1	1,3	0,6	2,5
Фінляндія	1,0	0,3	1,9	–
Німеччина	0,8	0,2	0,9	2,9
Інші країни	4,8	5,0	4,1	9,7

Складено за даними [8].

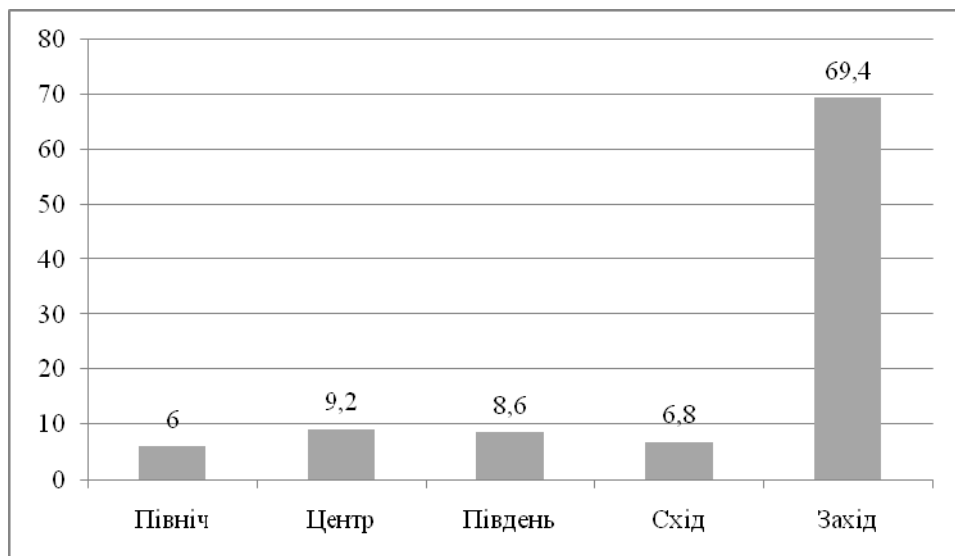

Рис. 4. Структура трудових мігрантів за територіальними зонами, 2015–2017рр., %
Складено за даними [5]

прав власності, зневірення у перспективах розвитку [2].

Більше того, вагому роль відіграє неефективне використання бюджетних ресурсів, що призводить до фінансової неспроможності держави забезпечити соціальні стандарти і реалізувати права громадян, що, звичайно, негативно впливає на суспільство і спонукає до трудової міграції [2].

Слід зазначити, що виїжджають ті, які володіють як фінансовими, так і інтелектуальними ресурсами, отже, держава втрачає людський потенціал. Тільки за умов подолання зазначених несприятливих чинників та проведення виваженої міграційної політики в державі можливе подолання негативних наслідків міграційного руху населення України.

Список використаних джерел

1. Дмитрук Б.П. Еміграційні процеси в Україні: мотивації, тенденції та наслідки для країни / Б.П. Дмитрук, І.Б. Чудаєва // Економіка та держава. – 2018. – №1. – С. 4–10.
2. Надточій А. О. Причини зовнішньої трудової міграції та оцінка її наслідків для економіки України / А.О. Надточій // Теорія та практика державного управління. – 2015. – №1. – С. 106–113.
3. Романенко І.О. Статистичний аналіз трудової міграції : дис. ... канд. екон. наук / Романенко Ірина Олександрівна – К., 2015.
4. Смутчак З.В. Державне регулювання міграційних процесів на сільських територіях / З.В. Смутчак // Бізнес та інтелектуальний капітал. – 2017. – №3. – С. 95–100.
5. International Migration Report, 2017. United Nations [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017.pdf#page=17>
6. Топ-10 країн з найшвидшим скороченням населення. Україна у списку. – 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fakty.com.ua/ua/svit/20180124-top-10-krayin-z-najshvydshym-skorochennyam-naselennya-ukrayina-u-spysku/>
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Зовнішня трудова міграція населення // Державна служба статистики України, статистичний бюлетень. – 2017.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm
9. Населення України за 2017 рік // Державна служба статистики України, демографічний щорічник. – 2018[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2018/zb_dy_2017.pdf

References

1. Dmytruk B.P., Chudajeva I.B. (2018). *Emigracijni procesy v Ukraini: Motyvacii, tendencii ta naslidky dlja krai'ny* [Emigration processes in Ukraine: motivation, tendencies and consequences for country]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and state], no. 11, pp. 4-10.
2. Nadtochij A.O. (2015). *Prychyny zovnishn'oi' trudovoi' migracii' ta ocinka ii naslidkiv dlja ekonomiky Ukrai'ny* [Reasons of external labor migration and evaluation of its consequences for the Ukrainian economy]. *Teorija ta praktyka derzhavnogo upravlinnja*. [Theory and practice of state regulation], no. 1, pp. 106-113.
3. Romanenko I.O. (2015). *Statistical analyses of labor migration. Kand. diss. (In Ukrainian)*. Kyi'v. 189 p.
4. Smutchak Z.V. (2017). *Derzhavne reguljuvannja migracijnyh procesiv na sil's'kyh terytorijah* [State regulation of migration processes on the rural areas]. *Biznes ta intelektual'nyjcapital*. [Business and intellectual capital], no. 3. pp. 95-100.

5. International Migration Report (2017). United Nations. Available at <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017.pdf#page=17>. (Accessed 10 November 2018).

6. *Top-10 kraj' n z najshvydshym skorochennjam naselelnja. Ukrai'na u spysku* (2018). [Top-10 countries with the fastest decreasing of population. Ukraine is on the list]. Available at: <https://fakty.com.ua/ua/svit/20180124-top-10-krayin-z-najshvydshym-skorochennyam-naselelnja-ukrayina-u-spysku/>. (Accessed 20 December 2018).

7. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny*. [State Statistics Service of Ukraine]. Available at <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (Accessed 15 December 2018)

8. *Zovnishnja trudova migracija naselelnja. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny, statystychnyj bjuleten'* (2017). [Foreign labor migration of the population. State Statistics Service of Ukraine, statistical bulletin]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publcat/kat_u/publ11_u.htm. (Accessed 10 November 2018).

9. *Naselelnja Ukrai'ny za 2017 rik*. (2018). *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny*. [Population of Ukraine for the year 2017. State Statistics Service of Ukraine]. Available at: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2018/zb_dy_2017.pdf. (Accessed 20 December 2018).

EVALUATION OF THE STATE OF LABOR MIGRATION OF UKRAINIANS

Iryna S. Shkura, Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine). E-mail: i.shkura@duan.edu.ua

Tetiana O. Scherbinina, Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine). E-mail: tanyatanyasherbinina@gmail.com

DOI: 10.32342/2074-5354-2018-2-49-11

Key words: *international migration, migratory processes, structure of migratory movement.*

Ukraine is one of the ten countries with the fastest population decline. According to the EU forecast, by 2050 the population of Europe will be sharply reduced. The population of Bulgaria, Latvia, Moldova, Ukraine, Croatia, Lithuania, Romania, Serbia, Poland and Hungary is estimated to decline by more than 15%. That is, they are mainly Eastern European countries (with several in Central and Northern Europe).

The number of arrivals and departures over the 2010 to 2017 period in Ukraine was analyzed. In 2012, it's could be seen a sharp increase in the number of immigrants to the country. They were mostly immigrants from Russia, who moved to live in Ukraine. The next group of immigrants are the Ukrainians who were looking for a better life in the country of the Eastern neighbor, but decided to return. Another group of immigrants are citizens of the United States and Western Europe, who brought their employees in connection with the entrance to the national market of a large number of foreign companies, as well as representatives of international organizations. The increase in the number of departures and arrivals from (to) Ukraine has been happening since 2016, due to political instability in the country.

Poland is the most favorable and the most popular country for legal employment of Ukrainian citizens among neighboring countries over the past three years. The second place was taken by Russia, the third – Hungary. The intentions of Ukrainian citizens changed in 2017.

The number of Ukrainians working in Poland decreased from 36% to 22%, while the number of people wishing to work in Germany increased to 23%, the number of people wishing to work in Russia decreased from 25% to 6%.

The majority of labour migrants aged 25–49 are those who already have some work experience and qualifications and, last but not least, they maintain a high level of productivity.

We draw attention to the fact that men begin to be involved in labor migration earlier, namely from the age of 25, while women from the age of 35. On the other hand, if men at the age of 50 sharply reduce migration activity, among women in the pre-retirement and younger retirement age there is

a fairly high level of participation in labor migration. The reason for this is that male migrants are predominantly engaged in heavy physical work, while women are engaged in jobs that do not require significant physical effort.

The short-term labor migrants are dominated among the categories of migrants, accounting for 631.8 thousand persons. The number of labor migrants who returned to Ukraine is 562.8 thousand persons, and the number of emigrant workers who worked abroad for 12 months or more, was 108.7 thousand persons. Among the categories of migrants in the host country, the number of short-term migrants in Poland is 45,2%, in the Russian Federation – 35,4% – the number of migrant workers who returned to Ukraine, emigrant workers are dominated in Italy (44,1%), the short – term migrant workers are dominated in the Czech Republic, accounting for 12,1%.

Thus, external labour migration can be characterized as follows:

- labour migration by age structure is more common among men;
- the short-term labor migrants (631.8 thousand people) are dominated among the categories of migrants;
- the largest destination countries of the domestic labor force are Poland (38.9%), Czech Republic (9.4%), Italy (11.3%) and Russian Federation (26.3%)
- there is uneven development of regions of Ukraine (69.4% of the economically active population is involved in labor migration in the West, while in other regions less than 10%).

Одержано 3.10.2018.